

Kasvun ja oppimisen lautakunta

62 §

22.9.2020

§ 262

Asianro 2332/12.00.01.00/2020

Vastaus valtuustoaloitteeseen koskien kertakäyttökirjoista luopumista alakouluissa**Päätöshistoria**

Kasvun ja oppimisen lautakunta 22.9.2020 62 §

**Opetusjohtaja Leena Auvinen
Perusopetus ja nuorisopalvelut sekä lukiokoulutus ja toisen asteen yhteistyö****Selostus ja perustelu**

Björn Cederberg ja 20 muuta valtuutettua ovat jättäneet valtuustoaloitteen koskien kertakäyttökirjoista luopumista alakouluissa ja siirtymistä vihkojen käyttöön. Valtuustoaloitteessa esitetään, että Kuopion kaupunki selvittää, voidaanko alakoulujen opetuksessa luopua kertakäyttökirjoista ja siirtyä käyttämään vihkoja. Samalla esitetään selvitetäväksi, voitaisiinko osa näin säästyneitä kustannuksia käyttää opetusresurssien vahvistamiseen.

Valtuustoaloitteessa viitataan oppikirjoihin liittyviin työ- ja tehtäväkirjoihin (kertakäyttökirjat) ja niiden korvaamiseen vihkoilla.

Koulujen näkökulmaa asiaan selvitettiin kolmen erityyppisen koulun otoksella. Mukana oli suuri kaupunkialueella toimiva koulu, yhtenäiskoulu ja yksisarjainen maaseutualueella toimiva koulu. Koulut edustavat hyvin Kuopion alakouluja ja siten selvitys antaa vahvasti suuntaa kaikkien Kuopion alakoulujen toimintaan. Pieniä eroja koulujen toimintavavassa saattaa olla muun muassa johtuen kirjasarjojen päivitystarpeesta, mutta erot eivät ole merkittäviä.

Alakouluissa kertakäyttöisiä tehtäväkirjoja käytetään lähinnä äidinkielen ja matematiikan opetuksessa ensisijaisesti 1. – 4. luokkalaisilla oppilailla. Pääsääntöisesti 5. ja 6 luokkien oppilailla ei ole enää käytössä kertakäyttöisiä työkirjoja kyseisissä aineissa. Lisäksi kertakäyttöisiä työkirjoja käytetään myös kielissä eli englannin, ruotsin ja A2-saksan opetuksessa. Kielissä kertakäyttöiset työkirjat ovat valtaosin käytössä kaikilla alakoulun luokka-asteilla.

Koulujen mukaan kielten opiskelussa työkirjan käyttö on ehdottoman tärkeää. Tehtäväkirjoissa on paljon väritys- ja täydennystehtäviä ja monipuolisia kielenoppimistehtäviä. Alakoulun oppilailla ei riitä vielä kyky vastata täydennys- tai aukkotehtäviin vihkoon, kun kielen oppiminen on alussa. Kirjoitustaito kielissä on vasta kehittymässä, joten kuluisi kohtuuttomasti aikaa, jos kaikki vastaukset kirjoitettaisiin vihkoon. Myös äidinkielen opiskelu vaatii kertakäyttöisen kirjan vähintään alkuopetuksessa, monella myös sen jälkeen.

Matematiikan opetuksen osalta koulut kokevat, että kertakäyttöinen kirja parantaa motivaatiota ja helpottaa työskentelyä erityisesti sellaisten oppilaiden kohdalla, joilla on hahmottamisen vaikeuksia. Vihkotyöskentely matematiikassa on myös työlästä, kun hienomotoriikka ei ole vielä riittävän kehittynyt.

Koulut nostivat esille myös tukea tarvitsevat oppilaat, joista valtaosa hyötyy kertakäyttöisistä työkirjoista kaikilla luokka-asteilla. Vihkotyöskentely saattaisi johtaa osalla oppilaista alisuoriutumiseen alakoulun aikana, mikä puolestaan johtaa tuen tarpeen haasteellisuuteen yläkouluissa ja jatko-opinnoissa.

Koulujen näkemystä tukee se, että olemassa olevat oppimateriaalit eivät tue tehtävien tekemistä vihkoon. Erityisesti äidinkielen, matematiikan ja englannin kielen materiaalit varsinkin perusopetuksen luokilla 1.- 4. pitävät sisällään suurimmalta osin tehtäviä, joiden tekeminen vihkoon vaatisi oppilaalta erityisponnisteluita ja opettajilta runsaasti lisäaikaa tehtävien ohjeistamiseen. Tämä kaikki aika olisi pois oppimisesta, mikä voisi heikentää merkittävästi oppilaiden oppimistuloksia. Vihkotyöskentely on myös selvästi hitaampaa ja suosii motorisesti taitavampia oppilaita. Erityisesti monet pojat tulisivat kärsimään siitä, jos kaikki työskentely tehtäisiin vihkoon. Tämä vaikuttaisi voimakkaasti myös oppilaiden oppimismotivaatioon, mikä esimerkiksi äidinkielen ja kirjallisuuden osalta voisi aiheuttaa entisestään heikompia oppimistuloksia.

Työkirjoista luopuminen vaatisi lisäksi laajalta osin uusien oppimateriaalien tekemistä Kuopion kouluille, mikä taas ei ole taloudellisesta näkökulmasta järkevää. Kaikkien alakoulussa opiskeltavien aineiden tehtävien tekeminen vihkoon ei myöskään ole nykyaikainen tapa opiskella. Vihkotehtävät ovat edelleen yksi osa kouluopiskelua, mutta niiden rooli on selvästi pienentynyt uusien digitaalisten vaihtoehtojen rinnalla. Vihkojen laajamittaisen käytön lisääminen näkyisi väistämättä monisteiden määrän lisääntymisenä. Näiden monisteiden myötä kertakäyttöisen materiaalin käyttö tuskin siis vähenisi.

Digitaalisia oppimateriaalien osuus on kasvamassa. Käytön laajuutta rajoittaa jossain määrin oppilaiden käytössä olevien laitteiden määrä. Digitaalisten oppimateriaalien hyödyntämistä rajoittaa kuitenkin vähintään yhtä paljon laadukkaan digitaalisen oppimateriaalin puute. Suomalaiseen opetussuunnitelmaan tehdyn digitaalisen oppimateriaalin hinta ei ole painettua materiaalia halvempaa, sillä vaikka tekovaiheessa säästetään painamisesta aiheutuvat kulut, hintaa nostaa digitaaliseen tekniikkaan kuluvat lisäinvestoinnit. Tämän vuoksi digitaaliseen oppimateriaaliin siirtymisen ei tule todennäköisesti pitkälläkään aikajänteellä säästämään rahaa. Digitaalisia oppimateriaaleja on kuitenkin jonkin verran tarjolla. Esimerkiksi äidinkielen digitaalisen oppimateriaalin kustannukset kuuden ensimmäisen kouluvuoden aikana olisi noin 136 euroa per oppilas, kun vastaavat kertakäyttöiset painetut tehtäväkirjat maksavat samalta ajalta 125 euroa.

Jos oppilaalle hankitaan kuuden ensimmäisen vuosiluokan aikana äidinkielen, matematiikkaan, englantiin ja ruotsiin kertakäyttöiset tehtäväkirjat, tulee näistä kustannuksista tämän hetkisillä hankintahinnoilla yhteensä noin 450 euroa per oppilas koko alakoulun aikana. Kuten aiemmin todettiin, läheskään kaikissa kouluissa ei hankita kertakäyttöisiä kirjoja kaikille 5.- ja 6.-luokkalaisille eli hinta on yleensä alempi.

Vuoden 2019 tilinpäätöksessä perusopetuksessa käytettiin 1,6M€ kirjoihin, mikä sisältää kaiken kirjallisuuden. Eriteltyä tietoa varsinaisten oppikirjojen, työ- ja tehtäväkirjojen ja muun kirjallisuuden osuudesta ei ole tällä hetkellä saatavissa.

Sähköisen oppimateriaalin lisääminen nähdään kouluilla hyvänä asiana ja varsinkin kevään 2020 aikana pandemiasta johtunut etäopetus lisäsi opettajien ja oppilaiden valmiuksia käyttää digimateriaalia ja -alustoja opetuksessa ja oppimisessa. Tällä hetkellä kouluilla on kuitenkin tietokoneita alle puolelle oppilaista, mikä rajoittaa sähköisten materiaalien käyttöä. Digimateriaalin tarjonta on lisääntynyt ja jatkossa se tulee osin korvaamaan kertakäyttöiset kirjat, aina kun se on mahdollista ja järkevää. Ongelmana on myös, että digimateriaali saattaa olla pienelle koululle kallis ratkaisu, johon koulukohtaisista, ei oppilasmääriin sidotuista lisensseistä.

Kertakäyttöisistä työkirjoista luopumisessa pitää huomioida oppilaan etu ja se, että käytössä on sellaisia korvaavia materiaaleja, jotka hyödyttävät kaikkien oppilaiden oppimista. Käytettävän opetusmateriaalin valinnassa tulee myös huomioida oppilaiden yksilölliset tarpeet, joka voi tarkoittaa eri materiaalia erilaisille oppijoille eli kategorinen kertakäyttöisistä työkirjoista luopuminen ei välttämättä ole oppilaiden edun mukaista.

Yhteenvedona voidaan todeta, että peruskouluissa on työkirjoista jo osittain luovuttu silloin, kun se on ollut pedagogisesti järkevää oppilaan ikä ja oppiaineen luonne huomioon ottaen. Vihkotyöskentely on edelleen osa opiskelua, mutta tulevaisuudessa työ- ja harjoituskirjojen uskotaan olevan yhä useammin digitaalisia. Oppimateriaali, sen käyttö tai siitä luopuminen on osa pedagogiikkaa ja sen pitäisi olla aina oppilaan edun mukainen pedagoginen valinta. Tästä syystä ja tehdyn selvityksen perusteella kategorinen kertakäyttökirjoista luopuminen ei ole pedagogisesti perusteltua eikä mahdollista lyhyellä aikavälillä. Pitkällä aikavälillä digitaaliset vaihtoehdot tulevat varmasti osittain korvaamaan kertakäyttöisiä työkirjoja, mutta isoja kustannussäästöjä tästäkään ei ole odotettavissa.

Vaikutusten arviointi

-

Esitys

Esitän, että kasvun ja oppimisen lautakunta merkitsee tiedoksi ja hyväksyy valtuustoaloitteeseen annetun vastauksen.

Liitteet

2332/2020 Valtuustoaloite

Valmistelija

Leena Auvinen

puh. +358 44 718 4003

Mika Kuitunen

puh. +358 44 718 5151

etunimi.sukunimi(at)kuopio.fi

Päätösehdotus

Apulaiskaupunginjohtaja Pekka Vähäkangas

Kasvun ja oppimisen lautakunta päättää hyväksyä opetusjohtajan esityksen.

Päätös

Kasvun ja oppimisen lautakunta hyväksyi päätösehdotuksen.

Liitteet

24 2332/2020 Valtuustoaloite

Päätösehdotus

Kaupunginjohtaja Jarmo Pirhonen

Kaupunginhallitus esittää kaupunginvaltuustolle, että se merkitsee saadun selvityksen tiedoksi vastauksena valtuustoaloitteeseen.

Päätös

Kaupunginhallitus hyväksyi yksimielisesti kaupunginjohtajan tekemän päätösehdotuksen.

KUOPIO

Kuopion kaupunki
Kaupunginhallitus

Pöytäkirja

28.09.2020

28/2020 5 (5)

262 §